

מה הדין לר"ש לענין אכילה

תנו רבנן, רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה. ואם יש בו מקצת

סימנים, חייבת. רבי שמעון אומר, עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו. ומסתפקת הגמרא, האם צריכים לרבי שמעון שראשו ורובו יהיה דומה לאמו רק לענין בכורה, אבל לאכילה התורה אסרה גמל, ואם הוא דומה לאמו במקצת סימנים הוא השתנה מגמל ומותר באכילה. או שאין הבדל בין לענין בכורה ובין לענין אכילה.

טהורה שילדה מין טמאה אסור

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו בברייתא, בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה אסור באכילה. ואם

דומה ראשו ורובו לאמו חייב בבכורה. והרי רבי שמעון הוא שאמר שצריך להיות דומה לאמו בראשו ורובו, ומכאן שרבי שמעון מדבר גם לענין אכילה⁵⁹. דוחה הגמרא, שרבי שמעון אמר שצריך להיות דומה לאמו בראשו ורובו דוקא לענין בכורה. שהרי לא דיבר לגבי היתר אכילה, ומכאן שלענין אכילה די שיהיה דומה לאמו במקצת הסימנים. דוחה הגמרא, יתכן שדיבר גם לגבי אכילה, אלא שהזכיר בפירוש את בכורה, כדי שלא נאמר שלומדים מהכתוב "אֶךָ בְּכוֹר שׁוֹר" שאינו בכור עד שיהיה הוא שור ובכורו שור, דומה לשור בכל דבר, ולא די שיהיה דומה בראשו ורובו.

"את זה לא תאכלו" אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד דר"י

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, נאמר: "אֶךָ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלִי הַגֶּחֱה וּמִמַּפְרִיסִי

הַפֶּרֶסָה אֶת הַגָּמֶל כִּי מַעַלָּה גֶחֱה הוּא וּפֶרֶסָה אֵינֶנּוּ מִפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֵס" אין אתה אוכל את זה, גמל שיש לו סימן טהרה אחד ואפילו נולד מן הפרה. אבל אתה אוכל אחר הבא בסימן אחד של אמו, טמא שנולד מן הטהור ודומה לאמו במקצת. אבל לא אם עברו מן הטמא, מפני שהכתוב אומר: "זאת תאכלו שור שֶׁהָכָשִׁים וְשֶׁהָעֲזִים", שזה הבא משני כבשים שאביו כבש ואמו כבשה דברי רבי יהושע. רבי אליעזר

59 ומשמע שאין בו כי אם שני חלוקים. הרישא או' שילדה מין טמאה שאסור אף באכילה. והסיפא אומרת שאם ראשו ורובו דומים לאמו חייב אף בבכורה. תוס'.

אומר, כיון שאביו ואמו הם טהורים לא צריכים את הכתוב להתירו. אלא הכתוב בא להוסיף על המותר, טמא הנולד מן הטהור ועבורו מן הטמא. ולא אומרים שהכתוב בא להתיר טמא שנולד מן הטהור ועבורו מן הטהור, מפני שהכתוב אומר: "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שֶׁ כְּשֶׁבִים וְשֶׁה עֲזִים" מכל מקום. ממה שכתוב שני פעמים "שֶׁה" לומדים שדי אם הוא שֶׁה מצד האם ולא מצד האב.

שואלת הגמרא, קוראים לקלוט שנולד מן הטהור טמא כרבי שמעון שאסר אם אין בו מקצת סימנים. והתנא אומר אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד, שאם יש לו סימן אחד של טהרה שדומה לאמו במקצת הוא מותר, אפילו שאינו דומה בראשו ורובו? ואומרת הגמרא שהתנא סובר כרבי שמעון בדבר אחד וחולק עליו בדבר אחד, שאין צריכים שיהיה דומה לאמו בראשו ורובו.

ויש שהקשו על הברייתא קושיה ומתרצים. ומתוך כך ענו על השאלה אם לרבי שמעון צריכים לענין אכילה שיהיה דומה לאמו בראשו ורובו. שנינו בברייתא, שרבי אליעזר אומר שהכתוב בא להוסיף על המותר, טמא הנולד מן הטהור ועבורו מן הטמא. האם בהמה טהורה יכולה להתעבר מן הטמא?!. הרי רבי יהושע בן לוי אמר שטמאה אינה מתעברת מן הטהור, טהורה לא מתעברת מן הטמא, גסה לא מתעברת מן הדקה, ודקה לא מתעברת מן הגסה, בהמה ולא מתעברת מן חיה, וחיה לא מתעברת מן הבהמה. חוץ מרבי אליעזר והחולקים עליו אם אותו ואת בנו נוהג בכוי. שסוברים שצביה שהיא חיה מתעברת מן התיש⁶⁰.

ורבי ירמיה אמר שעבורו מן הטמא הוא כשאמו נתעברה מן הקלוט שפרסותיו קלוטות כגמל, והוא בן פרה. ולרבי שמעון קוראים לו טמא ובנו מותר אם הוא דומה לאמו בסימן אחד. והתנא אמר אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד!. ומכאן שלא צריכים לרבי שמעון שיהיה דומה לאמו בראשו ורובו כדי להתירו באכילה. ואומרת הגמרא שאפשר לומר שהתנא סובר כרבי שמעון בדבר אחד, וחולק עליו בדבר אחד.

60 לא קשה מדוע לא אמרו חוץ מן הדולפנין שפרים ורבים מבני אדם. מפני שרבי יהושע בן לוי לא מדבר אלא אלא בבהמה וחיה ולא בבני אדם. תוס'.

ר' אליעזר או' ולד טריפה לא
יקרב ר' יהושע או' רב

הגמרא שואלת האם אפשר לומר שרבי אליעזר

סבר ש' זה וזה גורם מותר', ור' יהושע סבר ש' זה

וזה גורם אסור'. הרי במקום אחר שנינו להפך, שרבי אליעזר סבר ש' זה

וזה גורם אסור', ורבי יהושע סבר ש' זה וזה גורם מותר'. רבי אליעזר אומר

שולד טריפה לא יקרב לגבי מזבח. ורבי יהושע אומר שולד טריפה יקרב

לגבי מזבח. והרי אמו שהיא טריפה ואביו שאינו טריפה הם 'זה וזה גורם'⁶¹

. ואומרת הגמרא שבכל מקום רבי אליעזר סובר שאומרים 'זה וזה גורם

אסור'. וכאן הבא מהטהור ועבורו מן הטמא מותר. מפני שאם עבורו מן

הטמא אסור התורה היתה צריכה לכתוב "זאת הבהמה אשר תאכלו שור

שֶׁה כְּשִׁבִים וְעִזִּים". והתורה כתבה "שֶׁה כְּשִׁבִים וְשֶׁה עִזִּים" ללמד ששה

הבא מהטמא ואמו טהורה נקרא שה ומותר באכילה. ורבי יהושע סובר,

שבכל מקום אומרים 'זה וזה גורם מותר'. וכאן הוא אסור באכילה, מפני

שהתורה היתה צריכה לכתוב "שור כשב ועז", וממה שכתוב "שֶׁה כְּשִׁבִים

וְשֶׁה עִזִּים" לומדים שאינו מותר אלא אם אביו כבש ואמו כבשה.

ומביאה הגמרא ראייה שרבי שמעון אמר שצריכים שיהיה דומה לאמו

בראשו ורובו ממה ששנינו, רבי שמעון אומר גמל גמל שני פעמים, אחד

גמל הנולד מן הגמל, ואחד גמל הנולד מן הפרה, ואם ראשו ורובו דומה

לאמו מותר באכילה.

למדנו במשנה, שהיוצא מן הטמא טמא.

ר"ש א' שמי רגלים של חמור
אסורים

שאלו את רב ששת, מה דינם של מי רגלים

של חמור, האם הם מותרים או אסורים? מבארת הגמרא, שלא שאלו

על מי רגלים של סוסים וגמלים, מפני שהם אינם עכורים ואינם דומים

לחלב, ומים ששתו הם שיצאו. אולם מי רגלים של חמור שדומים לחלב

הסתפקו, האם הם מתמצים מגופו ואסורים, או שמים נכנסו מים יצאו,

והם עכורים מההבל של בשרו? אמר להם רב ששת ששנינו במשנה

שהיוצא מן הטמא טמא, והיוצא מן הטהור טהור. והתנא לא אמר היוצא

61 למ"ד טריפה יולדת נחלקו בזה וזה גורם. אבל למ"ד אינה יולדת מעמידים בפרק אלו טריפות (חולין נח). את המחלוקת בעובר ירך אמו ונתעברה ולבסוף נטרפה. אבל מצאנו שר' אליעזר סבר זה וזה גורם אסור וחכ' טוברים מותר. בשאור חולין ותרומה ובפ' כל הצלמים (ע"ז מט.) בנטל ממנה עצים והביאו כאן משום רבי יהושע ואע"ג שאינו לדברי הכל. ובפ' אותו ואת בנו (חולין עט:) נקט לשון של חוששין לזרע האב משום שכאן מדובר בדבר הבא מהיתר ואיסור ושייך לומר זה וזה גורם. אבל קשה כיון שאין חוששין לזרע האב מאיזה טעם תחשב ולד טריפה זה וזה גורם לא יחשב אלא גורם אחד. תוס'.

מטמא טמא, היוצא ומתמצה מגופו של הטמא כמו חלב הוא מין טמא ואסור. אלא היוצא מן הטמא טמא, ומי רגלים של חמור היו בתוך הטמא אסורים, אפילו שאינם מתמצים מגופו! ויש אומרים, שלא שאלו את רב ששת על מי רגלים של סוסים וגמלים מפני שאנשים אינם שותים אותם. ושאלו על מי רגלים של חמור שאנשים שותים אותם מפני שהם מועילים ל'ירקנא'. ורב ששת אמר להם ששנינו היוצא מן הטמא טמא, והיוצא מן הטהור טהור ואלו באו מטמא.

דבש מותר שאינן ממצות מגופן ור"ש ס' שואלת הגמרא על רב ששת ממה ששנינו, שדבש דבורים מותר, מפני שמכניסות

אותו לגופן, ואין ממצות אותו מגופן? ואומרת הגמרא, שרב ששת סבר כרבי יעקב שאמר שהתורה התירה את הדבש. כמו ששנינו בברייתא שרבי יעקב אומר שלומדים מהכתוב: "אֶת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל שְׂרָץ הָעוֹף", זה אתה אוכל, ואין אתה אוכל שרץ עוף טמא. שואלת הגמרא, הרי כתוב בתורה שאסור לאכול שרץ עוף טמא? אלא הכתוב אומר שאין אתה אוכל שרץ עוף טמא, אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ שאינו ولد, דבש דבורים. אבל לא דבש הגזין והצירעין⁶². מפני שאני מרבה דבש דבורים שאין לו שם לווי, ומוציא דבש הגזין והצירעין שיש לו שם לווי. והברייתא שאומרת שדבש הגזין והצירעין טהור, מלקבל טומאת אוכלין⁶³, ומותר באכילה, נשנתה שלא כרבי יעקב. ודבש הגזין והצירעין הוא טהור מפני שהוא צריך מחשבה. אבל דבש דבורים אינו צריך מחשבה כמו ששנינו בברייתא, דבש בכורתו מטמא טומאת אוכלין⁶⁴ שלא במחשבה.

החכמים סברו לומר ש'חלי דיחמורתא', כעין ביצי זכר שהיחמורות מוציאות מרחמן, הם ביצי הזכרים ואסורות באכילה, משום אבר מן החי שנעקרו מן הזכר ברחם. ורב ספרא אמר שהם הזרע של האיל שנשפך מתוך שרחמה צר ונקרש.

62 גורסים הגזין וצירעין ולא חגבים.

63 מפני שסתמו אינו עומד לאכילה עד שיחשב עליו לאכילה. רש"י.

64 לא קשה ממה ששנינו שדבש הוא משקה מפני שדבש בכורתו הוא אוכל. שיטמ"ק.

ר"ה א' עור הבא כנגד פני חמור
מותר

אמר רב הונא, שליא שהחמור נולד בו מותר,
מפני שהוא פרש בעלמא. אמר רב חסדא לרב

הונא שיש סיוע לדבריו מהברייתא שאומרת שעור הבא כנגד פניו של
אדם, בין חי בין מת, טהור מלטמא במגע ובמשא. ולכאורה הברייתא
אומרת שהעור אינו מטמא בין אם הולד חי ואמו חיה, בין הוא מת ואמו
מתה. מפני שהשליא אינה לא חלק מן הולד ולא חלק מן האם אלא פרש⁶⁵.
דוחה הגמרא שאין מכאן ראייה, מפני שהברייתא אומרת שהשליא אינה
מטמאה בין הוא חי ואמו חיה, בין הוא מת ואמו חיה. מפני שהיא חלק
מהגוף של האם, אבל שליא של חמור אסורה באכילה⁶⁶. ואומרת הגמרא
ששנינו בברייתא בין הוא חי ואמו מתה, בין הוא מת ואמו חיה. ואומרת
הגמרא, שאם שנינו כך בברייתא יש ראייה ששליא של חמור מותרת.

משנה

דג טמא שבלע דג טהור⁶⁷ מותר באכילה, וטהור שבלע דג טמא אסור
באכילה, לפי שאינו גידולו. אלא הוא בלעו כשהוא חי^{68 69}.

גמרא

דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים
שנינו במשנה דג טמא שבלע דג טהור, שאם
ראינו שדג טמא בלע דג טהור הדג הטהור

מותר באכילה. אבל אם לא ראינו שהדג הטמא בלע אותו הוא אסור
באכילה מפני שאנו אומרים שהדג הטמא השריץ את הדג שנמצא בתוכו.
כמו ששנינו בברייתא שדג טמא משריץ את העובר בתוכו, ודג טהור
מטיל ביצים. שואלת הגמרא, אם כך מדוע לא נאמר גם כשראינו שדג
טמא בלע דג טהור שהוא עיכל את הדג שבלע. והדג שנמצא בבטנו הוא

65 ומכאן שהעור אינו לא מן הולד ולא מן האם אלא הזרע שנתקשר. תוס'.

66 לא בין הוא חי ואמו מתה בין הוא מת ואמו חיה שהעור בא משניהם מן האם ומן הולד ולפיכך טהור עד שימותו
שניהם. ורש"י פירש בין הוא ואמו חיה בין הוא מת ואמו חיה. ונראה כמו שפירש. תוס'.

67 משמע שיודעים בודאי שבלעו. רש"י.

68 אבל גידוליו שרי שהיוצא מן הטהור טהור. רש"י.

69 תוס' שואלים ממה ששנו במסכת אלהות (פי"א מ"ז) כלב שאכל בשר המת כמה תשהה במעי שלושה ימים מעת
לעת ובעופות ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף. ומדוע כאן הדג הטמא שנבלע בדג טהור אינו נחשב מעוכל?
ויש לחלק בין איסור לטומאה. ויש רוצים להתיר מתוך משנה זו חטה שנמצאת בפסח במעי תרנגולת ולפי מה
שחלקתי בין איסור לטומאה אין זה ראייה. עוד פירש ר"ת שמא יש להחמיר כר' יהודה בן בתירה שצריך מעת לעת
ואם באנו לומר דאין חילוק בין איסור לטומאה צ"ל שמדובר כשלא שהה עיכול. וצ"ל שלפעמים ממחר להתעכל
קודם ואינו ככלב שלעולם מתעכל בג' ימים. תוס'.

דג טמא שהוא השריץ והוא אסור באכילה?! ואמר רב ששת שמדובר כשהדג הטהור נמצא בדרך בית הריעי, ואם היה עוברו היה נמצא בבית הרחם. רב פפא אמר כשמצאו בדרך בית הבליעה. רב נחמן אמר כשמצאו שלם, שנגמרה כל צורתו והוא גדול. רב אשי אמר שהמשנה אומרת שבלע לא משום שראינו שבלעו אלא שהדג הטהור נמצא בתוך הדג הטמא. וכיון שרוב הדגים משריצים במינם, ואנו מוצאים דג ממין אחר כמו שהדג בלע אותו בפנינו⁷⁰.

70 הלכה כרב אשי שהוא בתראה ויש להתיר דגים שקורין מרג"ש הנמצא בתוך דג בלינ"א ואע"ג דלא ראינו שבלע. ואין להקשות מהמשנה שמתירה דג טמא שבלע דג טהור לרב ששת שאסר מי רגלים של חמור. שהמשנה מדברת בנמצא בתוכו דג טהור, ואפילו יצאו פשוט שדגים נכנסו ודגים יצאו. אבל מים שהבהמה שותה לחלוחית הגוף מתערב עמהם. תוס'.